

18.3.1975

J.Laherma totesi, että hänen Gyllingin kirjeeseen liittyvä selontekonsa näyttää nyt - kun hän on perehtynyt laajemmin valuuttakysymystä koskevaan aineistoon - puutteelliselta ja osin virheelliseltä. Ilmeisesti Väinö Tanner on oikeassa kannanotossaan, joka sisältyy hänen Tarton rauhaa käsittelevään teokseensa. Asiaa kosketellaan myös Enso-Gutzeitin historiikissa.

J.Laherma pyysi liittämään nämä huomautukset selonteon yhteyteen.

Matti Mäkelä

J. Laherman kommentti

Edvard Gyllingin hänelle Tukholmasta 29. 2.

1920 lähettämän kirjeen johdosta.

EDVARD GYLLING

s. Kuopiossa 1881, ylioppilas Jyväskylän lyseosta 1900, filk. kand. 1903, fil. lisensiaatti ja tohtori 1910, Helsingin Yliopiston tilastotieteen dosentti, Tilastollisen Päätoimiston aktuari, Sos.-dem. puolueen jäsen 1905, puoluetoimikunnan jäsen, kansanedustaja, Suomen Pankin pankkivivlatusmies ja niiden puheenjohtaja 1916 - 1918., Suomen Kansanvaltuuskunnan jäsen maalisk. 1p:st huhtikuun 14 p:ään 1918, Karjalan Työkansan kommuunin aluetoimikunnan puheenjohtaja ja sitten Karjalan Autonomisen neuvostisovietin neuvoston puheenjohtaja vuoteen 1935.

Suku tullut Suomeen Ison Vihan päätyttyä, pappeja ja virkamiehiä, isoisa Oskar Gylling lainoppinut, senaattori ja senaatin oikeusosaston jäsen. isä Uno Gylling rautateiden piirinsinööri Edvard Gylling perheen vanhin lapsi, kaksi veljeä ja kolme sisarta.

Edvard Gylling ⁱⁿvaimo Fanny Ackren Turusta, perheellä yksi poika ja kaksi tytärtä. Perheen kotikieli ruotsi, kaikki kaksikielisiä.

Edvard Gylling Uralin takaisella vankileirillä n. 5 vuotta, vuonna 1923 amputointiin vasen jalka reidestä. Kuoli joko Moskovassa vuonna 1942 tai Tuulan kaupungissa 1944. Vaino

Asiaselostus:

En voi enää muistaa, mitä todella tein Gyllingin kirjeen ja pyynnön johdosta. Kuitenkin on todennäköistä, että yritin ottaa asiasta selvää Suomen Pankista, siitäkkin huolimatta, että Otto Stenroth vielä oli pankin johtokuntaan puheenjohtaja. Jotenkin varmaa on, ettei minulle annettu pyytämiäni tietoja enempää Suomen Pankista kuin muistakaan pankeista, vielä vähemmän valtiovarainministeriön yhteydessä toimineelta valuuttatoimikunnalta, joka myös toimi lisenssivirastona. Lain mukaan jo silloin oli pankeilta kielletty antamasta tietoja pankin ja asiakkaan väksisistä liikesuhteista kolmannelle henkilölle. Tietojen saamista siten esti jo voimassa oleva laki. Jos sitäpaitsi oli tapahtunut väärinkäytöksiä, oli asianomaisilta sekin syynä olla antamatta pyydettyjä tietoja.

On luultavaa, että tästä aikanaan kirjoitin Gyllingille, vaikkakin ole varma, tuliko kirjeeni perille, koska Gylling muutti keväällä 1920 Raja-Karjalaan. Suomen Pankin johtokunnan puheenjohtajaksi Clas von Collanin jälkeen oli nimetty entinen senaattori ja itsenäisen Suomen ensimmäinen ulkoministeri Otto Stenroth, joka vähää ennen oli perustanut Suomen Kiinteistöpankin ja joka oli sekä varakas että mahtava herra, kuten K. J. Kalliala kirjoittamissaan Suomen Pankin "vuosikirjoissa" häntä usein nimittää. Ettei Stenrothiin oikein luotettu, sitä todistaa mm. se että pankkivaltuusmiesten silloinen puheenjohtaja V. A. Lavonius joka aamu kävi pankissa määräänässä ulkomaisten valuuttojen kurssit, vaikka tehtävä olisi asiallisesti kuulunut

pankin johtokunnalle ja sen puheenjohtajalle. Jotain vähemmän hyväksyttävää pankissa katsotaan tapahtuneen juuri Otto Stenrothin aikana, koska asiaa tutkimaan määrättiin erikoinen valtionkomitea, jonka tutkimuksen tuloksia ei kuitenkaan julkistettu. Asia oli ehkä monista syistä arkaluontoinen, siinä oli varmasti jotakin mätää ja luvaton. Koskiko tutkimus nimenomaan valuuttakauppaa ja -kurseja, siitäkään ei ole tietoa.

Niinkuin kirjeestä näkyy Gylling oli hyvin selvillä Suomen Pankin asioista yleensä, vieläpä Tukholmassa asuessaankin hän tarkoin seurasi virllisiä valuuttanotteenauksia ja tiesi, että esim. punnan myyntikurssi vuoden 1919 alussa ^{oli} aluksi noin 50 mk ja nousi jatkuvasti ollen keskimäärin 75 mk ja korkeimmillaan jopa yli 140 mk. Kun venäläisiltä vuonna 1917 ostettuja puntaa ja dollareita oli vuoden 1919 alussa jäljellä noin 250 milj. markan arvosta ja kun ^{me} vuoden aikana käytännöllisesti katsoen myytiin loppuun, Gyllingin mielestä jo näistä valuutoista olisi pitänyt Suomen Pankin saada kurssivoittoa noin 500 milj. markkaa. Kuitenkin voitto joulukuun alussa oli vain noin 41 milj. markkaa ja pankin koko vuoden 1919 joulukuun päättyessä saatu voitto 118 milj. markkaa, jolloin siihen sisältyy pankin kaikki muukin voitto, sekä kurssivoitto niistä valuutoista, joita vuden lopussa jo saatiin vientivaluutoista.

Jos meidän oloissamme poikkeuksellisen suuri yksityisille annettu hyöty todella on tapahtunut, olisi se historiassamme aivan ainutlaatuinen rikos.

Noin puoli vuotta sitten kävin Suomen Pankin arkistossa ja tarkastin vuoden 1919 pääkirjaa sekä etenkin agioti-

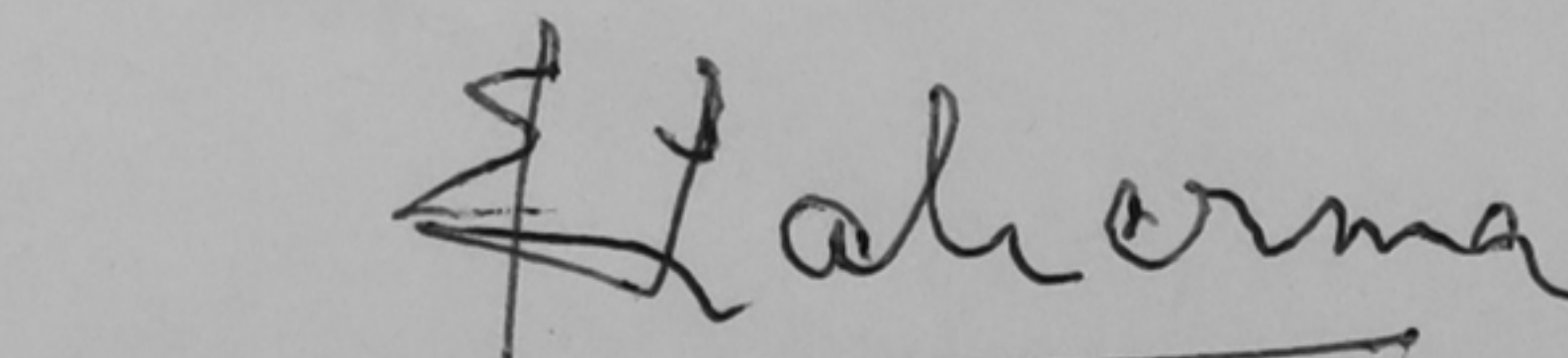
liä, josta näkee kuukausittain saadut kurssivoitot. Tilistä näkyy, että kurssivoittoa on saatu hyvin epätasaisesti, toisina kuukausina runsaammin, toisina vain hyvin vähän, mutta kokonaistulos siis erittäin heikko. Minne on kurssivoitto todella hävinnyt². Gyllingin havainto on täysin oikea, mutta² on voitto mennyt. En ole yrittänyt ottaa selvää, ollisivatko vuoden 1919 tilitositteet vielä säilyneet, joka ei tunnu uskottavalta. Sellaista määrää tositteita eivät pankit yleensä voi säilyttää arkistossaan, ne on määräjoin aina hävitettävä tilan puutteessa. Näin pitkän ajan jälkeen, jolloin asia on jo historiaa, olisi kenelle tahansa mahdotonta tutkia kaikkien pankkien arkistot. Mutta olen yrittänyt järkeillä, miten asia olisi selitettävissä.

Jo vuoden 1918 tammikuussa, ennen sisällisodan alkua, senaatti sai Suomen Pankilta ostaa runsaasti ulkomaista valuuttaa, etupäässä elintarpeiden hankkimiseksi nälkää näkevän kansa tarpeeksi. Aina vuoden 1918 lopulle saakka² ulkomaiset kirjeenvaihtolit oli suljettu liittolaivaltojen toimesta saksalaissuuntauksen vuoksi, vaikkakin joku määrä shekkejä kuitenkin myytiin valtiolle Suomen Pankista. Mutta^{kaa} salaisten poistuttua maasta tilit Lontoossa ja New Yorkissa² jälleen vapautettiin, valuuttoa ruvettiin jälleen myymään ja ne siis myytiin loppuun vuoden 1919 aikana. Olisko mahdollista, että senaatti olisi komentanut myymään valuuttoa valtiolle alikurssiin eri tarpeisiin, esim. elintarpeiden ostamiseen. Ja millä valuutalla maksettiin Enso-Gutzeit yhtiön osakkeiden ostaminen. Se oli hyvin kallis kauppa ja on täysin mahdollista että kaupan kalleuden salaamiseksi Suomen Pankki pakotettiin jäl-

leen myymään valuuttaa alikurssiin. Osakkeet kaiken todenäköisyyden mukaan olivat ulkomaisissa käsissä, yrityshän oli norjalaiten perust^amakin. Hinta oli varmaankin maksettava ulkomaan valuutassa. Valtiovarainministeriön haltija, senaattori Arajärvi, joka kaupasta sai paljon moitteita eduskunnassa, jopa omilta puoluetovereiltaan, oli varmaan pakotettu näin vähän alentamaan kaupan kirjainpidollista arvoa. Mutta tämä tietenkin on vain arvailua. ~~Mutta~~ se seikka, ettei tutkintokomitean työn tuloksia koskaa ^{my}annettu julkisuu-teen viittaa ehkä siihen, että asia ~~a~~ haluttiin painaa villasella juuri sentähden, että hyöty alhaisista valuuttakursseista oli tullut valtiohle. Tuntuu hyvin vaikealta uskoa, että näin suuri kurssitappio olisi joutunut joillekin yksityisille ilman että siitä olisi tullut joillekin oikeudellisia jälkiseurauksia. Se että Otto Stneroh sai Suomen Pankista lähtöpassit jo vuoden 1923 alussa, on voinut johtua monista muista syistä. Hänhän ei missään tapauksessa ollut sopiva mies tälle tärkeälle paikalle, vaikka se ei kai paljon parantunut siitä, että vanha August Ramsay nimitettiin seuraajaksi, tosin vain noin yhdeksi vuodeksi, jonka jälkeen ohjat annettiin taitavalle ja turvalliselle Risto Rytille.

Mutta tuskinpa koskaa selviää, minne todella Suomen Pankilta hävisi meidän oloissamme erittäin suuri kurssivoitto. Sainko sen jotkut yksityiset vai tuliko se valtion hyväksi, jäänee ikuisesti selvittämättä.

Helsingissä lokakuulla 1974

J. Laherma

Joonas Laherman aineisto

Lahjoitettu 15.8.1973:

- Edvard Gyllingin kirje Joonas Lahermalle Tukholmasta 29.2.1920.

Soitto 23.3.1976

Laherma pyytää liittämään Gyllingin kirjeeseen seuraavan lähdeviitteen : katso eduskunnan ptk. 3.12.1920 II osa siv. 1603 jossa Laherman puheenvuoro, koskien pankkivaliokunnan lausuntoa.

Aikaisempi tieto kirjoitettu muistinvaraisesti, joka edellämainitun toivomuksesta pyyhitään yli.

Tiedon vastaanotti

ML

E. Gyllingin kirj.
J. Lahermälle

Tukholma, 29/II 1920.

H.V.

Olen mielenkiinnolla seurannut Suomen porvarismaailman sisäisen mörälin paljastuksia kaikenlaisten kruununvarkaus- ja petosjuttujen kautta. ~~Rahjon~~ on siinä jo tullut esille ja pääpöytä oikeassa karvassaan saatu kiinni. Mutta olen varma siitä, että kaikkein suurin huijaus vielä on paljastamatta. Sen vuoksi pyytäisin sinua koettamaan käydä tähän käsiksi.

Kuten muistanet vuodelta 1917, sinä aikana kun me sosialistit olimme Suomen pankkivaltuustossa, saimme kielletyksi Kerenskin hallitukselta n.s. valuuttalainan, jonka jälkeen Venäläiset, saadakseen Suomen rahaa, hankkivat ulkomaista valuuttaa itselleen, ja sitä vastaan vaihtoivat Suomen rahaa. Suomen Pankki teki vaihtesopimuksen ^{26 p.} lopulla heinäkuuta mainittua vuonna, ja sen mukaan oli Venäjän punnilla tai dollareilla ostettava itselleen tarpeellinen Suomen raha. Vaihto teinitettiin kurssin mukaan, joka 10 prosentilla nousi yli normaalikurssin. Punnalta esim maksettiin 25 markkaa + 10 prosenttia, eli 27:50. Tällä tavoin keriyti Suomen Pankkiin marraskuun loppuun mennessä lähes 300 miljoonan markan edestä Englannin ja Amerikan rahaa, joka pidettiin tilillä eräissä Englannin ja Amerikan pankeissa. Kun sitten porvarit alkoivat saksalaispolitiikkansa, takavarikoi entente nuo rahat, joka takavarikko loppui vasta lopulla vuotta 1918. Sen jälkeen on näitä varoja, jotka Suomen pankilla oli aineastaan kiipetos sosialistien, käytetty, ja niillä lienee maksettu suurin osa Suomen tuonnista vuonna 1919. Suomi siis eli tuona vuonna näiden tapettujen sosialistien rahoilla. Mutta, mikä pahempi, olen varma, että näillä rahoilla on suuremmoisesti huijattu. Tämän päätän seuraavasta.

Vuoden 1918 lopulla oli Suomen pankilla ulkomaan kirjeenvaihtajatilillä varoja 355 milj., josta suurin osa, vähintään 250 milj. oli noita engl.-amer. tileillä olevia varoja. Niiden kirjanpitoarvoa ei ollut silloin ainakaan mainittavasti korotetty. Mutta todellinen kurssi oli paljon isompi. Punnan kurssi oli jo vuoden alussa noin 50 markkaa, ja nousi sitten, ^{myös} että se vuoden keskipaikkeilla oli 80 ja syksyllä ajoittain 130-140 markkaa. Dollarin nousu oli suhteellisesti vielä isompi. Jos laskee keskikurssiksi vain 75 markkaa punnalta, joka on varovaisinta, kun suurin osa valuuttaa kai myytiin vuoden alulla, olisi Suomen pankin myydessään valuutan täytynyt saada noin 200 prosenttia voittoa. Valuutta myytiin kokonaan loppuun, niin että kirjeenvaihtajatilillä (Ulkomaisella) oli ^{siis} joulukuun 23 päivänä vain 41.9 milj. markkaa. Jos laskee myydyn noin 250 miljoonaa markkaa, oli ^{siis} voittoa pitänyt jo tästä kerääntyä noin 500 miljoonaa tuon keskikurssin mukaan, enemmänkin, jos

laskee korkeamman todennäköisen kurssin mukaan. Mutta pankin tilinpäätöksen mukaan viime vuodelta on koko vuosivoitto vain 118 milj. mk. Tämä tietysti on melkein kaikki tuolla sosialistien raheilla hankittua voittoa, mutta sen pitäisi edelläolevan perusteella olla paljoo isompi. Tietysti voi otaksua, että osa voitosta on jollain kirjanpito-temppulla viety tämän vuoden tilille, ettei yhden vuoden voitto näyttäisi yleemmääräisen isolta. Mutta paljon otaksuttavampaa on, että valuutta on myyty alle päivän kurssien ja että tässä on suositettu suosikkeja, jotka ovat voineet pistää huikeita voittoja taskuunsa. On mahdollista, että tässä on satoja miljoonia varastettu, ja varat on silloin saaneet aivan pääpukarit, sillä tässä ei tietysti ole pikkuhuijarit voineet päästä jaolle. ----- En luulisi olevan mahdollista saada asiasta täyttä selvyyttä, mutta paljon voi kai saada, koska valuutta-kauppa on ollut säännösteltyä, ja siis täytyy ainakin kaikki suurimmat kaupat olla tiedossa. Suomen pankin ja valvuttakontrollineuvoston papereista pitäisi asian selvetä, vertaamalla lukuja päivän kursseihin. Tarkastettaessa Suomen Pankin tilejä pitäisi tästä saada selvyyttä myös.

Koeta sinä panna oikein hartian takaa työtä tämän asian selvittämiseen, sillä minulla ei ole täältä mahdollista muuten tällaisten yleisten johtopäätösten tekoon. Tee tutkimuksesi myös varovasti, etteivät pääse umpeen luomaan jälkiään, eläkä puhu asiasta monelle, elä esim Tannerille y.m., joilla on liian läheiset suhteet hallituspiireihin. Kuten arvaat, on minulla aivan erityinen halu saada tämä asia selville, koska siinä ei vain paljastune suuria väärinkäytöksiä, vaan myös tulee esotettua, että tässäkin asiassa sosialistien toimesta on tehty tuloksellista työtä, josta maa on hyötynyt, mutta tätäkin tulosta porvarit valtaam tultuaan ovat vain huijanneet ja varastelleet.

Ilmoita minulle, oletko kirjeeni saanut ja millaisiin toimenpiteisiin olet ryhtynyt asiassa. Ehkä voim työn kestäessä sinulle myös antaa joitain ohjeita, jos voim sen kulkua seurata.

Eipä nyt muuta tällä kertaa. Voies hyvin ja terveisiä tovereille.

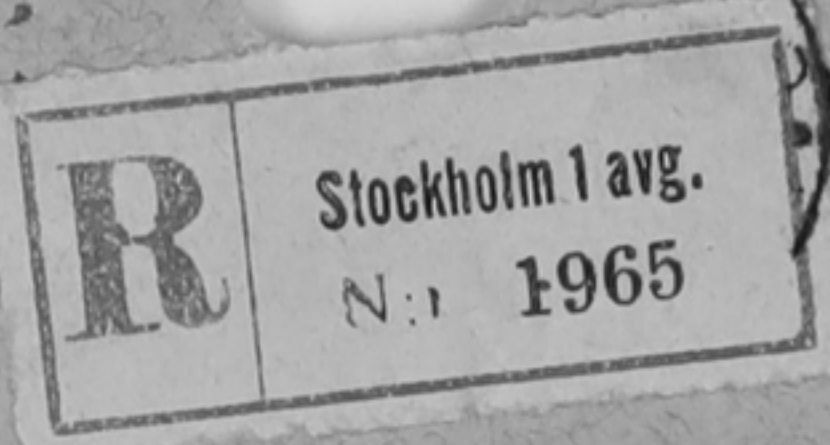
Edward Gylling

Post kirjollna minulle orollalla
Herr Karl Forsten, Helsingborgs gatun 25
Stockholm.

Handwritten notes and diagrams on the left page. The text is mostly illegible due to being upside down. There are several diagrams, including a large rectangular one with internal divisions and a smaller one below it. Handwritten numbers and letters are scattered throughout the page.

Rek.

1542
Herra Kansanedustaja Jonas Leherma

Eläintarkentij No 1

Helsingfors

Finland

